

ETAPELE CONSTITUIRII ÎNȚIALE A PLURIPARTIDISMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Radj CĂRBUNE

Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: radjcarbune0@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0028-3990>

În diferite sisteme politice, prezente în istorie, oamenii s-au organizat în scopul apărării intereselor lor speciale și impuneri drept dominante a vointei lor. În acest context, partidele politice existau în Grecia Antică și Roma Antică, cât și în Europa Evului Mediu și în epoca Renașterii. Dar, totuși, doar în sec.XIX, când milioane de oameni au primit dreptul de vot în cadrul democrației liberale, apar partide ca organizații specializate în lupta pentru cucerirea, participarea și realizarea puterii politice. Nu întâmplător renumitul cercetător francez al istoriei partidelor politice și mișcărilor sociale M. Duverger considera că “a le refuza partidelor politice înseamnă a refuza să acționeze” și dacă “ar fi adevărat că democrația este incompatibilă cu ele, aceasta ar însemna că democrația este incompatibilă cu condițiile epocii noastre”

Cuvinte-cheie: sistem electoral, partid politic, tranziție, reforme, comportament politic, alegeri.

THE STAGES OF THE INITIAL CONSTITUTION OF MULTIPARTISM IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

In different political systems, present in history, people organized themselves for the purpose of defending their special interests and imposing their will as dominant. In this context, political parties existed in Ancient Greece and Ancient Rome, as well as in Europe in the Middle Ages and in the Renaissance era. But, still, only in the 19th century, when millions of people received the right to vote within liberal democracy, parties appeared as organizations specialized in the struggle for the conquest, participation and achievement of political power. It is no coincidence that the famous french researcher of the history of political parties and social movements, M. Duverger, considered that «refusing to political parties means refusing to act» and if «it was true that democracy is incompatible with them, this would mean that democracy is incompatible with the conditions of our age».

Keywords: electoral system, political party, transition, reforms, political behavior, elections.

ÉTAPES DE LA MISE EN PLACE INITIALE DU MULTIPARTISME EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

Dans divers systèmes politiques, présents dans l'histoire, les gens se sont organisés dans le but de défendre leurs intérêts particuliers et d'imposer comme dominante leur volonté. Dans ce contexte, les partis politiques existaient dans la Grèce antique et la Rome antique, ainsi que dans l'Europe du Moyen Âge et de la Renaissance. Mais encore, ce n'est qu'à l'article XIX, lorsque des millions de personnes ont reçu le droit de vote dans le cadre de la démocratie libérale, les partis apparaissent comme des organisations spécialisées dans la lutte pour la conquête, la participation et la réalisation du pouvoir politique. Ce n'est pas un hasard si le célèbre chercheur français en histoire des partis politiques et des

mouvements sociaux M. Duverger a estimé que” refuser les partis politiques, c’est refuser d’agir «et si» il était vrai que la démocratie est incompatible avec eux, cela signifierait que la démocratie est incompatible avec les conditions de notre époque”

Mots-clés: système électoral, parti politique, transition, réformes, comportement politique, élections.

ЭТАПЫ НАЧАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ МНОГОПАРТИЙНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

В различных политических системах, существовавших в истории, люди организовывались с целью отстаивания своих особых интересов и навязывания своей воли как доминирующей. В данном контексте, политические партии существовали в Древней Греции и Древнем Риме, а также в Европе в Средние века и в эпоху Возрождения. Тем не менее, только в XIX веке, когда миллионы людей получили право голоса в рамках либеральной демократии, появились партии как организации, специализирующиеся на борьбе за завоевание, участие и достижение политической власти. Не случайно известный французский исследователь истории политических партий и общественных движений М. Дюверже считал, что «отказываться политическим партиям значит отказываться от действия», и если бы «правда то, что демократия с ними несовместима, то это означало бы, что демократия несовместима с условиями нашего века»

Ключевые слова: избирательная система, политическая партия, переходный период, реформы, политическое поведение, выборы.

Introducere

În diferite sisteme politice, prezente în istorie, oamenii s-au organizat în scopul apărării intereselor lor speciale și impunerii drept dominante a vointei lor. În acest context partidele politice existau în Grecia Antică și Roma Antică, cât și în Europa Evului Mediu și în epoca Renașterii.

Dar, totuși, numai în sec. XIX, când milioane de oameni au primit dreptul de vot în cadrul democrației liberale, apar partide ca organizații specializate în lupta pentru cucerirea, participarea și realizarea puterii politice [15, p. 8].

Nu întâmplător renumitul cercetător francez al istoriei partidelor politice și mișcărilor sociale M. Duverger considera că “a le refuza partidelor politice înseamnă a refuza să acționezi” și dacă “ar fi adevărat că democrația este incompatibilă cu ele, aceasta ar însemna că democrația este incompatibilă cu condițiile epocii noastre”

Creșterea furtunoasă a activismului social-politic al maselor, începută după aprilie 1985, care a atins punctul maxim la Conferința XIX unională de partid, a dus la crearea în URSS, în fiecare Republică

unională, a unui număr mare de partide politice și organizații sociale, cât și a diferitor mișcări. Apariția și dezvoltarea a astfel de formațiuni se explică, mai întâi de toate, prin apariția crizei în activitatea structurilor sociale recunoscute oficial, care au existat mult timp, așa ca partidul comuniștilor [2, p. 15].

Restructurarea inițiată de M. Gorbaciov avea drept scop perfecționarea sistemului, admițând cel mult modificarea lui cosmetică.

Liberalizarea sistemului politic al URSS a început în 1989 prin admiterea alegerilor parțial libere și tolerarea instituțiilor democrației parlamentare. În fostele Republici unionale democrațiile parlamentare au început să se formeze în condițiile comuniste și la inițiativa acesteia. Însă inițiativa venea în contradicție cu natura proprie a puterii comuniste. S-a arătat, deci, că democrația este incompatibilă cu folosirea forței în calitate de metoda de depășire a impasului și a provocat dezintegrarea rapidă a statului unitarist, având drept urmare transferarea proceselor de criză apărute în URSS în exteriorul lui.

Falimentul comunismului a avut ca efect dispariția statului sovietic totalitar.

Metodologia de cercetare

Ceea ce ține de metodologia cercetării partidelor politice, s-au utilizat diverse metode. Una din ele ar fi colectarea materialului empiric pentru acest studiu prin chestionarea a două categorii de respondenți: a politicienilor (funcționari de partid) din toate partidele electorale relevante și a experților independenți preocupați de problemele sistemului de partide. Altă metodă – metoda analizei comparate (competiția partidelor politice) prestabilește lacunele interconexiunilor dintre formațiunile politice în procesul de constituire. Metoda analizei istorice în crearea și dezvoltarea formațiunilor politice ne permite să evaluăm partidele reieșind din poziția inițială a acestora chiar de la fondare. Dispreția partidului comunist ca centru unic de comandă a societății a dat naștere unui conglomerat partidist menit să suplinească vidul politic apărut. Acest conglomerat s-a născut în lipsa unor tradiții politice și în afara unui sistem de idei, teorii și doctrine definitorii pentru un partid politic. Ele apăreau nu ca o expresie a unor interese sociale, ci ca instrumente de acțiune politică imediată și directă. Democratizarea vieții sociale duce la apariția unor noi partide politice și diverselor organizații socio-politice. O condiție esențială a vitalității sistemului politic pluripartidist este asigurarea unui cadru juridic liberal indispensabil existenței și modului de funcționare a partidelor.

Conținut

Pe 27 mai 1988 la adunarea generală a Uniunii Scriitorilor din Republică s-a propus de a forma Mișcarea Democratică din Moldova pentru susținerea restructurării, lărgirii publicității, pluralismului de opinii, stabilirea pluripartitismului [3, p. 18].

În Mișcarea Democratică se pot delimita câteva etape ale dezvoltării și stabilirii ei.

Prima etapă (3 iunie 1988-20 mai 1989) - timpul apariției și a “relațiilor aliate” cu puterea existentă și,

în primul rând, cu partidul comunistilor, caracteristică prin următoarele momente.

În primul rând, Mișcarea Democratică a apărut ca o largă mișcare populară în sprijinul procesului de restructurare în virtutea cerințelor de lărgire a democrației, drepturilor Sovietelor, participării mai active a muncitorilor la conducerea țării.

Mișcarea Democratică și-a declarat drept scop principal al său “unirea și consolidarea tuturor forțelor sociale din Moldova, care susțin cursul partidului spre restructurare, permanent a colabora cu organizațiile statale și de partid”, a restabili concepția leninistă a socialismului.

Practic toată platforma ideologică a mișcării se formează sub influența esențială a politicii secretarului general C.C. al P.C.U.S M.Gorbaciov. Aceasta ne-o demonstrează și faptul că la 29 iunie 1988 a avut loc primul miting al Mișcării Democratice, la care a fost discutat raportul liderului comunistilor țării la Conferința XIX unională de partid.

Tot în această perioadă apare și cenaclul muzical-literar “A.Mateevici” întru susținerea Mișcării Democratice.

Etapă a doua în dezvoltarea și stabilirea Mișcării Democratice (20 mai 1989 - înc.1990) se caracterizează printr-o mare concurență cu puterea existentă, cu o confruntare politică între ele.

Primul congres al Mișcării Democratice de la 20 mai 1989 a adoptat decizia de a schimba mișcarea dată în Frontul Popular din Moldova.

La 25 octombrie 1989, a avut loc înregistrarea oficială a Frontului Popular [1, p. 9].

Procesul de concurență și “clarificarea relațiilor” între FPM și putere a căpătat un caracter mai dur, îndeosebi după Congresul II al acestuia, care a avut loc la 1 iulie 1990, la care au fost adoptate noul Statut și Program. Și dacă la I Congres, de rând cu alte documente a fost adoptată și rezoluția “Despre susținerea cursului partidului spre restructurare”, apoi documentele Congresului al II-lea sunt radical

opuse, în ele se anunță oficial că Frontul Popular este o mișcare anticomunistă și antitotalitară pentru eliberarea națională apărută în rezultatul activismului patriotic al poporului”.

Etapă dată e cea mai îndelungată. Ea s-a început cu puțin timp până la pregătirea către alegerile în Parlamentul Moldovei din mijlocul anului 1989 și s-a terminat aproximativ în vara anului 1990, după sfârșitul conflictului armat de la Nistru.

În perioada analizată, ideologia noii organizații social-politice s-a manifestat univoc: demontarea sistemului administrative de comandă, soluționarea problemelor de democratizare a vieții politice din Republică.

La alegerile din 1990 aproximativ 180 de reprezentanți ai Frontului Popular și persoane susținute de el au devenit deputați în Parlamentul Republicii și în organele puterii locale.

Dar la această etapă confruntarea politică are loc nu numai între Frontul Popular și puterea existentă, ci și între Frontul Popular și mișcarea pentru apărarea restructurării “Unitatea-Edinstvo” formată la mijlocul anului 1989. Am putea explica acest proces prin faptul că motivul determinant al situației de confruntare politică create atunci între două organizații politice se explică prin tendința Frontului Popular de a soluționa cu orice preț problema națiilor neținând cont de particularitățile obiective existente și nedorința și imposibilitatea compromisului capabil de a uni locuitorii republicii, dar nu de a-i ciocni, pe de o parte, și tendința mișcării “Unitate-Edinstvo” de a păstra cu orice preț structurile puterii sistemului administrativ de comandă și nedorința de a alege aspirația naturală a populației băștinașe a Moldovei pentru renașterea națională pe de altă parte.

Și dacă în această perioadă Frontul Popular a refuzat definitiv colaborarea cu Partidul Comunist trecând deschis în opoziție, atunci mișcarea interetnică “Unitate-Edinstvo” a stabilit la 8 iulie 1989 la Congresul de constituire în Statutul mișcării

că principalul scop al ei este “sprijinul activității cursului P.C.U.S. pentru reînnoirea societății sovietice, pentru promovarea reformelor radicale în sfera politică, economică și socială în interesele îmbunătățirii condițiilor de muncă și de viață a oamenilor sovietici”.

Totalmente împărtășeau viziunile Intermișcării și alte mișcări politice – Consiliul unificat al colectivelor de munca (C.U.C.M.)

Congresul de constituire a C.U.C.M. a avut loc la 14 octombrie 1989 în or. Bender (Tighina).

Prin organul de presă al său – “Tiraspolul muncitor” – liderii C.U.C.M., apoi și liderii republicii nerecunoscute de nimeni au pornit a ieși deschis împotriva puterii alese legal în Moldova. La ei s-au alăturat și liderii mișcării poporului găgăuz “Gagauz Halcî”. Această mișcare a apărut în rezultatul consolidării altor mișcări populare independente, formate în jumătatea a doua a anului 1989 în raioanele de sud ale republicii – “Birlic” în Ceadâr-Lunga, “Vatau” în Vulcănești și “Gagauz Halcă” în Comrat.

“Gagauz Halcă”, de asemenea a declarat caracterul internațional al mișcării populare, recunoscând rolul conducător al P.C.U.S. Unul din scopurile principale ale mișcării “Gagauz Halcă”, după cum a fost anunțat, era tendința spre formarea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Găgăuze în componența R.S.S.Moldova. Dar, în curând, în “Gagauz Halcî” s-a produs o scindare în două părți. Ca rezultat, pentru “hotărâri contradictorii, îndreptate la subminarea sistemului statal și social al republicii, încălcarea integrității ei teritoriale. Prin hotărârea Guvernului Republicii din 22 august 1990 mișcarea a fost dizolvată.

De asemenea prezintă un interes și faptul cum au influențat procesul de democratizare și lărgirea publicității asupra activității Partidului Comunist din Moldova, care continua să rămână în această perioadă o organizație politică destul de puternică. Conferința

constituantă a adeptilor platformei democratice în P.C.M. a avut loc la 8 aprilie 1991 în or. Chișinău.

În Declarația Consiliului coordonator al Platformei democratice a partidului se spune că “vom duce o politică îndreptată spre armonizarea relațiilor multinaționale...”. Aproximativ aceeași formulare am găsit-o și în Poziția politică a Partidului Comunist al Moldovei, unde se spune că “renașterea națională a poporului moldovenesc, armonizarea relațiilor interetnice în republică constituie scopurile de program a Partidului Comunist al Moldovei...” [3, p. 19].

Iar în acest timp acțiunile Frontului Popular devin tot mai agresive față de puterea existentă și în primul rând față de Partidul Comunist din Republică.

Dar s-a întâmplat așa, că schimbările produse în ideologia Frontului Popular au influențat brusc asupra prestigiului și autorității lui în rândul populației republicii și, prin aceasta, ciclul vital al organizației social-politice date a intrat în etapa a patra – etapa scăderii ratingului.

Motivul determinant al scăderii prestigiului și autorității Frontului Popular îl constituie faptul, că la congresul al II-lea de la 1 iulie 1990, a fost adoptată propunerea către Parlamentul Republicii Moldova despre schimbarea denumirii Republicii, “dându-i adevărata denumire oficială: Republica România Moldova”.

Tema unirii Moldovei cu România devine centrală în ideologia Frontului Popular și în anii următori, deși a devenit clar că majoritatea locuitorilor republicii sunt împotriva.

Pentru a evita procesul căderii de mai departe e ratingului, de la 11 martie 1992, Frontul Popular și-a schimbat denumirea în Frontul Popular Creștin-Democrat, dar acest fapt n-a ajutat practic cu nimic.

În așa mod Frontul Popular din Moldova (FPCD) a trecut prin toate stadiile apariției și dezvoltării partidelor politice – crearea premiselor partidului, apariția tendințelor, formarea lor. Stadiul agitației

pentru scopurile sale, desfășurarea activității politice și, în sfârșit, organizația politică dată a simțit și neplăcuta stingere a activismului lui și al posibilităților de influență.

Între timp, pe arena politică au apărut noi partide politice și formațiuni sociale, care în conformitate cu Legea Parlamentului din august 1991 “Despre partide și alte organizații social-politice” s-au implicat în lupta politică.

Printre ele: Liga Națională a Tineretului din Moldova, PDAM, Asociația Foștilor Deținuți Politici su a Jertfelor Represiilor din Moldova, Partidul Național Creștin din Moldova, FPCD, Partidul Democrat pentru Renaștere și Progres din Moldova, Partidul Democrat-Creștin din Moldova, Partidul Ecologist “Alianța Verde” din Moldova, Mișcarea pentru Egalitate “Unitate-Edinstvo”, PSDM.

Premisele social-politice care au adus la apariția în Moldova într-o perioadă relativ scurtă a multor partide politice, formațiuni social-politice și diferitor societăți și mișcări se explică, în primul rând, prin tendința lor de a-și prezenta politic interesele sale, de a înainta pe arena politică, noi personalități care nu și-au putut realiza potențialul propriu în sistemul vechi, iar ca rezultat, e și natural, prin tendința de cucerire a puterii. Practic toate partidele politice ce apar în această perioadă au un caracter reformator [4, p. 2].

Cu alte cuvinte, majoritatea partidelor politice și formațiunilor social-politice, create după 1988 în Republica Moldova și care există într-o formă sau alta până în prezent, au trecut prin toate stadiile apariției și dezvoltării: crearea premiselor necesare (la început ca mișcare, apoi ca partid politic), formarea organizatorică, perioada agitației pentru atingerea scopurilor sale, desfășurarea activității politice, stingerea treptată.

La această categorie pot fi plasate, în primul rând, Asociația Foștilor Deținuți Politici și a Jertfelor Represiilor, Partidul Național Creștin,

FPCD, Partidul Democrat-Creștin, Liga Democrat-Creștină a Femeilor, care după 26 februarie 1994 – ziua primelor alegeri democratice în Parlamentul Moldovei pe baza de pluripartitism – practic au plecat de pe arena politică.

În rezultatul trecerii de la sistemul totalitar la democrație în Centru și Europa de Apus a influențat desigur la viața politică a Uniunii Sovietice și a fiecărei republici în parte. Mai ales aceasta se referă la Țările Baltice. Mișcarea lituanienilor apărută la sfârșitul anului 1987- începutul anului 1988 sub numele “Saiudis” fronturile naționale leton și eston au anunțat deodată despre aspirația distrugerii sistemului de comandă, a rezolva mai întâi de toate problema nației (națiunii), a obține recunoașterea suveranității republicilor și fondarea statelor independente.

La aceste mișcări s-au mai atașat un șir de alte organizații politice a acestor regiuni, ca de exemplu Mișcarea Censtristă, Partidul Creștin-Democrat al Letoniei, “Formula viitorului Letoniei”, care toate împreună au jucat un rol important în apariția pluripartitismului în Republica Moldova.

O altă perioadă a apariției și stabilirii pluripartitismului în Republica Moldova este cea de după 1993, care se caracterizează prin constituirea unui spectru politic mai amplu și mai bogat de formațiuni politice care se deosebesc după origine și scopurile lor programatice, după baza socială, după modul de activitate.

Sub aspectul bazei sale sociale nu se exclud situațiile când pluralismul politic reflectă mai mult pluralismul de opinii și de orientări subiective ale liderilor politici, decât pluralismul de interese existente în societate.

Această perioadă se caracterizează prin faptul că influența partidelor și organizațiilor social-politice asupra societății noastre devine relativ mai mare (dar, totodată și neunivocă), chiar dacă la nivel național și local multe din ele nu sunt cunoscute și deci autoritatea lor rămâne redusă.

Această perioadă este cea mai lungă și cea mai importantă. Practic am putea-o numi și perioada campaniilor electorale (1994, 1995, 1996, 1998, 1999).

Formațiunile politice, reieșind din diverse motive politice și ideologice, formează blocuri politice, blocuri și alianțe electorale.

Sunt create atât blocuri și alianțe parlamentare cât și extraparlamentare.

Astfel, la mijlocul anului 1998 s-a creat un bloc politic extraparlamentar de stânga (format din șapte formațiuni politice, inclusiv Partidul Comunistilor din Republica Moldova, Partidul Democrat Agrar din Moldova, Partidul Socialist din Moldova, Partidul Socialistilor din Republica Moldova s.a.).

De asemenea în octombrie 1998 a fost fondat blocul politic extraparlamentar “Alianța Centristă din Moldova” (alcătuită inițial din zece partide și organizații social-politice – Alianța Civică pentru Reforme “Furnica”, Mișcarea Social-Politică a Profesioniștilor “Speranța”, Mișcarea “Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă”, Partidul Social-Democrat din Moldova, Partidul Forțelor Progresive ale Moldovei, Mișcarea Social-Politică “Forța Nouă”, Partidul Democrat Popular din Moldova s.a.).

Ambele aceste blocuri aveau platforme și programe politice diferite.

În aprilie 1998 este creată alianța parlamentară – Alianța pentru Democrație și Reforme – formată din trei formațiuni politice: Blocul “Convenția Democrată din Moldova”, Blocul “Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă” și Partidul Forțelor Democratice.

În perioada dată mai apar un șir de formațiuni politice printre care și: Partidul Renașterii și Concilierii din Moldova (Mircea Snegur), Mișcarea “Pentru o Moldova Democratică și Prosperă” (Dumitru Diacov), Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (Vladimir Voronin).

Dacă în prima jumătate a anilor nouazeci vorbeam despre avântul mișcării democratice, atunci în jumătatea a doua, democrația și pluripartitismul are un caracter de delimitare și cristalizare a orientărilor și doctrinelor politice [1, p. 10].

Analiza de mai sus ne ofera o imagine clară care ne ajuta să explicăm cum a devenit posibilă această fază a pluripartidismului și pluralismului.

Acum putem spune fără îndoială că constituirea primelor partide politice din Republica Moldova a avut loc în jurul unor personalități care împărtășeau aceleași valori menite să producă o schimbare sau o conservare a situației. Definind programul, strategia și obiectivele, partidele politice au urmărit captarea suportului electoral. Faptul care nu a încurajat desfășurarea unei activități eficiente a unor partide politice este că adeseori unele formațiuni înființate nu au ținut cont de realitatea social-politică.

La acest capitol e de menționat că sistemul pluripartidist contribuie la amplificarea funcțiilor de conducere și organizare socială, de participare a cetățenilor la viața politică, de influențare conștientă a evoluției întregii societăți. Partidele urmăresc să soluționeze principalele probleme cu care se confruntă țara, îmbinând metodele de guvernare specifice democrației reprezentative cu mijloacele de coerciție conforme actelor normative în vigoare, să dirijeze și să controleze dinamica societății în spiritul anumitor valori și idealuri proprii întregii națiuni sau doar unor forțe și grupuri sociale din interiorul acesteia.

Reieșind din cele expuse, ajungem la concluzia că trecerea de la un sistem unic de partid la pluripartitism a avut totuși un efect benefic pentru întreaga societate moldovenească.

Reprezentanții acestor organizații politice (a Țărilor Baltice) veneau foarte des în Moldova, se consultau cu membrii noii organizații a Frontului Popular al RM, coordonau acțiunile lor comune. La fel procedau și liderii Frontului Popular din Moldova.

În presa periodică (a “pribalticilor”) permanent se publicau și se transmiteau informații despre mitingurile organizate, la început de Mișcarea Democratică, iar mai târziu de Frontul Popular și Cenaclul muzical-literar “A.Mateevici”.

În acest context se înscrie și expunerea fostului prim-ministru al R.M. M.Druc, care în articolul “Toate nenorocirile noastre s-au început atunci când noi am rămas în urma de Țările Baltice”, (până la 1991) când am mers împreună...”.

O mare influență au jucat și apariția în Uniune, în 1988, a partidelor politice, diferite mișcări și formațiuni politice, în primul rând cele de orientare antisocialistă, de exemplu, “Uniunea Democratică”, Confederația Anarhosindicaliștilor, Frontul Unit al Muncitorilor din U.R.S.S.

“Uniunea Democratică” – a fost primul partid de opoziție, care avea ca problemă politică principală “schimbarea neforțată a sistemului politic în țară cu scopul de a instaura o democrație parlamentară de toate nivelurile – de la autoadministrare locală la organele legislative superioare”.

O mare influență asupra apariției în Moldova a PSD a avut-o organizația politică analogică din Rusia, care s-a format la 6 mai 1990, cea din Moldova – peste o săptămâna la 13 mai 1990.

Aceste două organizații politice aveau aceleași cerințe în programele lor.

La fel de mult se asemănau și scopurile altor două partide – Socialist din Rusia și Socialist din Moldova independentă. Partidul Socialist al Rusiei considera, că este necesar de a întoarce oamenilor încrederea în sine, a da posibilitatea oamenilor de a se sprijini pe puteri proprii, păstrând autenticitatea veridică, în același timp și referitor la tradițiile revoluționare din trecut, înlăturând totalmente utopia totalitară.

Partidul Socialist din RM la fel e contra negării, fără temeii, a trecutului, a experienței pozitive controlată de istorie, curățare de profanațiile egalate și a formei de viață colectivă.

Dacă scoatem problema minorităților naționale, atunci Frontul Popular din Moldova ar putea fi pus alături de Uniunea Democrată din Rusia. Ele chiar și au apărut în aceeași perioadă, 1989. Deci, avem temeiul să credem că izvoarele apariției pluripartitismului în Moldova (dupa 1985) vin în mare măsură și din Rusia.

Dar o parte de alte partide politice și formațiuni politice ale Rusiei au avut o influență negativă asupra rezolvării pluripartitismului în republică, pluralismul părerilor asupra proceselor democratice în genere.

În primul rând aceasta se referă la Frontul Unit al Muncitorilor din U.R.S.S., congresul constituant al căruia a avut loc la Leningrad 15-16 iulie 1989 și în lucrările caruia au luat parte delegați din republicile unionale. În declarația forumului a fost anunțat că se pune scopul “a uni forțele tuturor oamenilor, tuturor naționalităților în lupta pentru orientarea comunistă spre restructurarea și îmbunătățirea condițiilor de viață a oamenilor”.

Dupa 2 luni (14 octombrie 1989) în or. Bender a avut loc congresul constituant al Uniunii muncitorilor din Moldova – întru susținerea restructurării.

În afară de Uniunea Muncitorilor din Moldova, a fost susținută și mai continua să facă aceasta, Mișcarea Internațională în Apărarea Restructurării, ”Unitate-Edinstvo”, congresul constituant al căreia a avut loc în iulie 1989, când a avut loc și congresul constituant al Frontului Muncitorilor Unit din URSS. Aceasta nu este întâmplător, doar delegația mișcării “Unitate-Edinstvo” a luat parte la lucrările acestui Congres.

Un rol negativ a jucat și crearea Partidului Democrat al URSS, Congresul constituant al caruia a avut loc în noiembrie 1989 la Moscova. Partidul Democrat considera necesar procesul restructurării URSS într-o confederație democratică, a ridicării statutului formațiunilor autonome, “aducerea la același numitor a hotarelor în legatură cu așezarea populației” [3, g. 19].

Formându-se la Moscova în octombrie 1989 Uniunea Democraților Constituționaliști a fost, desigur, izvorul principal al apariției în Moldova aproximativ în aceeași perioadă a Partidului Democraților Constituționaliști. La fel ca și în Rusia, așa și în Moldova aceste organizații politice puțin cu ce se evidențiau”.

La apariția pluripartitismului în RM au influențat și organizațiile politice din Ucraina. Din cele ce existau în Ucraina în anii 1988-1994 la dezvoltarea proceselor politice din Moldova cel mai mult a influențat Partidul Creștin-Democrat din Ucraina.

Analizând scopurile programului acestui partid se poate ușor evidenția problemele, care au scopuri asemănătoare cu cele din Moldova, ca FP, PSD, Partidul Național Creștin, Liga Democrat-Creștină, Uniunea Tineretului din Moldova.

Partidul Creștin-Democrat din Ucraina a contribuit mult și la deschiderea la Chișinău a Societății culturale ucrainene (iunie 1990), care a fost fondată cu scopul de a sprijini renașterea și dezvoltarea culturii naționale ucrainene pe teritoriul Moldovei, îmbunătățirea înțelegerii reciproce între totți conviețuirii tuturor naționalităților, care conlocuiesc în republică, întărirea legăturilor culturale și colaborarea lor cu alte țări.

În programul acestui partid se propun măsuri concrete pentru a forma un climat favorabil social-economic.

O influență anumită a avut-o Partidul Țărănesc Democrat din Ucraina și la apariția în 1992 a PDAM, necâtând la aceea, că dacă urmărim dezvoltarea acestui partid de la naștere până la o etapă de devenire, e lesne de văzut asemănările ideilor și conceptelor cu partidul analogic din România – PDAR.

În iulie 1992 organul de presă al Parlamentului RM “Sfatul Țării” a făcut o analiză activității PDAM și PDAR. Ziarul și-a făcut concluzia, că între concepțiile acestor partide sunt multe tangențe, în afară de reforma colhozurilor pentru care optau activ

membrii PDAM. Cea mai principală deosebire este cea despre unirea “tuturor teritoriilor române” care se tratează diferit.

Astfel în procesul democratizării și stabilirii multipartidismului în RM este văzută destul de clar influența din afără a doctrinelor și ideilor unor partide la formarea structurilor similare în RM.

Procesul restructurării, început în aprilie 1985 care a inclus în sine și așa noțiuni ca lărgirea publicității, pluralismului de opinii, ce au jucat un rol aparte în schimbarea caracterului presei periodice. Mai ales aceasta a fost vădit după adoptarea în anul 1989 a Legii URSS “Despre presă și alte mijloace de informare în masă”, care au creat premise noi în relațiile dintre presă și societate.

Și dacă până la perioada restructurării în primii ani după apariția ei, presa era impusă să îndeplinească o parte din funcțiile serviciilor speciale de urmărire și control, prefăcându-se prin aceasta în parte componentă a sistemului administrativ de gospodărire, apoi cu adoptarea Legii situația s-a schimbat. Organele de presă refuzau categoric să execute chemările liderilor politici la începutul restructurării, de a efectua “controlul dur de fiecare zi al întreprinderilor, normelor, planurilor de muncă”, crezând că o așa funcție este “una din cele mai principale funcții ale presei”. Organele de informare în masă activ și larg au început a se include în politică.

Odată cu apariția pe arena politică a noilor partide și formațiuni social-politice a aparut întrebarea despre necesitatea fondării organelor de presă sinestătătoare. În așa mod Frontul Popular a început să editeze ziarul “Țara”, PSD – “Republica” și buletinul “Suveranitatea și Democrația”, Uniunea Colectivelor de Muncă – “Trudovoi Tiraspoli”, Partidul Democraților Constituționali – “Grajdanscoe dostoinstvo”, PDAM – “Pământ și oameni”, Partidul Republican – “Moldovanul”, etc. Partidele și organizațiile social-politice obștești au început să

concureze activ cum în interiorul puterii, la fel și în lupta pentru ea.

Dacă avem în vedere, că atunci când a început procesul formării pluripartitismului în Moldova, era numai un singur partid, o singură ideologie – PC atunci, desigur, lupta principală se ducea între acest partid și cele noi apărute. De aceea nu întâmplător formațiunile social-politice apărute așa ca Mișcarea Democratică în susținerea restructurării și Cenaclul muzical-literar “A. Mateevici”, au fost primite de puterea de atunci negativ. Mai mult ca atât organul central de presa al PC al Moldovei “Moldova Socialistă” apoi reluat și de “Sovetskaia Moldavia”, la fel organ al aceluiași partid, a apărut articolul “Averse, reverse și extremități”. Despre ce vorbesc la întrunirile sale neformalii ?” Autorul acestui articol ajunge la concluzia, că conducătorii acestor organizații sunt pe poziții naționaliste.

Primul articol despre apariția pluripartidismului în Moldova “Nu confruntare ci colaborare” a fost publicat în “Literatura și Arta” la 15 septembrie 1988.

Ziarul “Țara” și “Literatura și Arta” au devenit principalii propagandiști între populația republicii. Sub egida lor s-au consolidat așa partide și formațiuni social-politice ca Frontul Popular, Liga Democrat-Creștina a Femeilor, Partidul Național-Creștin, s.a.

Actualmente practic toate formațiunile social-politice din Republica Moldova dispun de organele sale proprii de presă. Fiecare partid politic își promovează politica sa și prin propriul organ de presă.

Un loc aparte în viața politică joacă, desigur, radioul și televiziunea. Prioritatea lor constă în aceea că totul se transmite operativ prin informații audio-vizuale.

Televiziunea națională a contribuit totuși direct sau indirect la procesul de formare a pluripartidismului. Mai ales aceasta s-a observat în timpul campaniei preelectorale din 1993-1994. Conform hotărârii

Parlamentului, Televiziunea Națională acorda timp de emisie tuturor partidelor politice, blocurilor incluse în campania electorală. Aceasta, desigur, a influențat asupra ridicării prestigiului multor organizații politice, care nu se foloseau de o așa mare pluralitate în acel moment, dar și celorlate organizații social-politice și partide politice.

Desigur, rolul principal în dezvoltarea democratizării societății, dar aceasta înseamnă și apariția și formarea pluripartidismului în Moldova a jucat, cum a fost indicat mai sus, săptămânalul “Literatura și Arta”, sub egida ei s-au născut și s-au format primele partide și formațiuni social-politice obștești.

Pe măsura dezvoltării pluripartitismului e necesar, ca și organele de presa să-și schimbe caracterul. În primul rând ele trebuie să treacă de la simpla constatare a faptelor la analiza tendințelor în dezvoltarea unui sau altui partid sau formațiune social-politică, să prognozeze dezvoltarea de mai departe a evenimentelor, folosind sondaje sociale [2, p. 15].

Aceasta, desigur, va ajuta să evidențiem veridicitatea aportului acestui sau altui partid politic în dezvoltarea social-politică, economică și culturală a republicii, cu metode civilizate de rezolvat toate problemele ce apar, de ce ordin n-ar fi ele.

Concluzii

Semnificativ este, că în etapa inițială de constituire a pluripartitismului, extremele spectrului politic, dreapta și stânga, se realizează, iar centrul – într-o măsură mică sau deloc.

În perioada incipientă a formării multipartidismului în Republica Moldova, orientările în domeniul politicii externe nu putea servi decât tangențial drept criteriu de clasificare a partidelor politice.

Peisajul politic moldovenesc cunoștea pe atunci întreaga gamă a spectrului politic european: începând cu social-democrația și terminând cu

partidele naționale, comuniste, țărănești, ecologiste etc.

Desigur, interdicția ce a persistat până nu demult privind studierea partidelor politice nu le permitea istoricilor și politologilor moldoveni să se preocupe de asemenea probleme.

Parlamentul Republicii Moldova a adoptat la 19 octombrie 1993 și la 30 septembrie 1998 doua acte juridice cu denumirea “Legea pentru modificarea și completarea Legii privind partidele și alte organizații social-politice”. Ultima modificare constituie un eveniment important în viața politică a țării. Dacă după adoptarea în 1991 a legii privind partidele și organizațiile social-politice, în republică activau 60 de asemenea subiecți politici, dintre care în anul 1998 au rămas înregistrați numai 50, apoi după perioada reînregistrării (12 noiembrie 1998 – 12 februarie 1999) spectrul politic al țării se constituia în primăvara lui 1999 doar din 24 partide și mișcări social-politice care erau în drept să participe la alegerile locale din 23 mai 1999.

Constituirea partidelor politice și a organizațiilor social-politice reprezintă un indiciu al unei societăți în care se instituie pluralismul de opinii și toleranța ideologică.

Important este ca partidele să-și desfășoare activitatea politică în mod civilizat, iar pluralismul politic să contribuie la cultivarea valorilor democratice, la edificarea societăților politice și civile.

Analizând particularitățile procesului de formare a pluripartitismului în Republica Moldova, apariția partidelor politice noi și formațiunilor social-politice, putem evidenția un șir de probleme legate de baza lor socială.

Prima și cea mai principală problemă a acestui proces consta în aceea că spre deosebire de practica mondială, de la așa numita democrație dezvoltată a Țărilor Europei de Vest, unde e clar, că acest proces a mers evoluționar natural și s-a parcurs acest proces, desigur, mult timp.

În Moldova procesul formării pluripartitismului a avut un caracter exploziv, impulsiv. Numai pe o perioadă de timp foarte scurtă în republică s-a format un număr mare de organizații politice.

Motivul principal al apariției lor consta în următoarele : în condițiile publicității, democratizării vieții sociale, neimpacarea maselor cu tradiționala etatizare a organizațiilor social-politice care s-a petrecut, politizarea în cea mai mare parte a societății, ce a și adus la nașterea multor partide politice și organizații social-politice.

În acesta și consta esența sistemului pluripartidist de atunci, care era pe calea adaptării la normele și standardele europene.

Referințe bibliografice

1. Arena Politicii. Chișinău. 1996, nr. 1, iulie.
2. Arena Politicii. Chișinău, 1997, anul II, nr.1 (13), septembrie.
3. Arena Politicii. Chișinău, 1998, nr. 7, iulie.
4. CĂRBUNE, R. *Convenția Democrată - mișcare doctrinară* // Luceafărul. Chișinău, 1998, 2 aprilie.
5. CIOBU, E. *Democrația și politica*. Chișinău, 1991, nr. 7.
6. Comunistul. Chișinău, 1986, nr. 5.
7. Legea Republicii Moldova “Privind partidele și alte formațiuni social-politice” – Monitorul oficial al Republicii Moldova – Chișinău, 1991, nr. 11-12.
8. Legea Republicii Moldova “Privind alegerea Parlamentului” – Monitorul oficial al Republicii Moldova – Chișinău, 1993, nr. 10.
9. Legea Republicii Moldova “Pentru modificarea și completarea Legii privind partidele și alte organizații social-politice” – Monitorul oficial al Republicii Moldova – Chișinău, 1993, nr. 10.
10. MUNGIU-PIPPIDI, A. *Doctrinile Politice. Concepte universale și realități românești*. Iași, 1998.
11. NEGULESCU, P. P. *Partidele politice*. București, Garamond, 1994.
12. Pamânt și Oameni. Chișinău, 1994, nr. 29 (76), 28 aprilie.
13. *Politologie*. Editura didactică și pedagogică. București, 1992.
14. SOBOR, E., ANDRIEVSCHII, V. *Organizarea campaniei electorale și tehnologiile electivă*. Chișinău. Fundația “Socium-Moldova”, 1999.
15. VÂLSAN, C. *Politologie*. București. Editura Economică, 1997.
16. ZAVTUR, A., BORȘEVICI, I. *Apariția și dezvoltarea teoriilor politice* // Politica. Chișinău, 1991, nr. 4.